

O‘QISH MOTIVATSIYASI VA PEDAGOGIK KOMPETENSIYA HAMDA ULARNING HISOBCHILIK YO‘NALISHIDAGI O‘QISH NATIJALARIGA TA’SIRI

Shodiyeva Ziyodaxon Abduraufovna

Oltiariq tumani 14-umumiy o‘rta ta’lim maktabi o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Pedagogik kompetensiya – bu o‘qituvchi egallashi shart bo‘lgan ko‘nikmalardan biri bo‘lib, u kasbiy, ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar bilan bir qatorda turadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasi hamda pedagogik kompetensiyaning moliyaviy hisob fanidagi o‘quv natijalariga ta’sirini aniqlashdir. Tadqiqot 36 nafar kasb-hunar maktabi o‘quvchilari o‘rtasida eksplanator (tushuntiruvchi) tadqiqot sifatida o‘tkazildi. Ma’lumot manbalari sifatida semestr yakuniy baholari va so‘rovnoma natijalari olindi. Ma’lumotlarni yig‘ishda hujjatlar tahlili va anketa usullari qo‘llanildi. Tadqiqot natijalari deskriptiv va inferensial tahlil orqali aniqlab chiqildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasi va o‘qituvchining pedagogik kompetensiyasi moliyaviy hisob fanini o‘zlashtirish darajasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Regressiya tahlili asosida doimiy qiymat 98,850, o‘qish motivatsiyasi ko‘rsatkichi 0,345 va pedagogik kompetensiya ko‘rsatkichi 0,377 ekanligi aniqlandi. Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarning motivatsiyasi hamda o‘qituvchining pedagogik mahorati moliyaviy hisob bo‘yicha o‘quv natijalariga ta’sir ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari, shuningdek, behavioristik (xulq-atvor) nazariyasining amaliyotda o‘zini oqlashini ham tasdiqlaydi.*

Kalit so‘zlar: *O‘qish motivatsiyasi, pedagogik kompetensiya, o‘quv natijalari.*

Kirish. Ta’limning barcha bosqichlarida pedagog - o‘quv jarayonida muhim rol o‘ynaydigan shaxs bo‘lib, sifatli ta’limni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Nursyaidah (2015) ta’kidlaganidek, faktual, konseptual va protseduraviy bilimlarni kognitiv, affektiv hamda psixomotor ko‘nikmalarga aylantirish jarayonida o‘qituvchining roli o‘quvchilar uchun nihoyatda zarurdir.

O‘qituvchining asosiy vazifa va funksiyalari - bu sinfda ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish hamda o‘quv jarayonini ta’lim maqsadlariga erishish vositasi sifatida yo‘naltirishdir. O‘qituvchi va professorlar faoliyatini tartibga soluvchi qonunlarda qayd etilishicha, dars o‘tish, o‘quvchilarning xulq-atvorini va odobini shakllantirish, ta’lim jarayonida yo‘l-yo‘riq berish va baholash pedagogning barcha bosqichlarda - maktabdan tortib oliy ta’limgacha - bajarishi lozim bo‘lgan asosiy vazifalardir. Muvaffaqiyatli pedagog esa, milliy ta’lim maqsadlariga, xususan ta’lim sohasidagi yuksak marralarga erishishga hissa qo‘shadigan shaxs sifatida e’tirof etiladi.

O'qituvchining kompetensiyasi uning ta'lim sohasidagi kasbiylik darajasini va malakasini belgilab beradi. Umami va Roesminingsih (2014) fikriga ko'ra, ayniqsa pedagogik kompetensiyani egallash juda muhim bo'lib, uni tezroq amaliyotda qo'llash zarur. Shu bois bu kompetensiya har bir pedagog tomonidan puxta tushunilib, sinf jarayonida qo'llanishi shart. Wulandari (2013) ham dars jarayonini samarali boshqarish qobiliyatini pedagogik kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rsatadi.

Pedagogik kompetensiyadan tashqari, o'quv motivatsiyasi ham ta'lim jarayonida faol ishtirok etuvchi omildir. Motivatsiya - bu shaxsda rejalashtirilgan yoki rejalashtirilmagan holda paydo bo'ladigan, ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan xatti-harakatlarni yuzaga keltiruvchi ichki istak yoki iroda hisoblanadi. Putri va Isnani (2015) ta'kidlaganidek, ta'lim jarayonining muvaffaqiyati aynan o'qitish jarayonida, ya'ni o'quvchilar maksimal natijalarga erisha oladigan darajada bilim berishda namoyon bo'ladi.

Talabaning muvaffaqiyatli ta'lim olishida o'zidan kelib chiqadigan qiziqish va bilim darajasini oshirishga yo'naltirilgan motivatsiya muhim omillardan hisoblanadi. Hamdu va Agustina (2011) ham o'quv motivatsiyasi va ta'lim natijalari o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini ta'kidlagan. Kuchli motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchilardan darslarda muntazam va mas'uliyat bilan qatnashib, o'zlashtirishda yuqori natijalarga erishish kutiladi. Shu bois, maktab ta'limida o'quvchilarda ichki motivatsiyani shakllantirish zarur.

O'qituvchilarning yetarli darajada kompetent emasligi jamiyat uchun tashvishli holatdir. Chunki pedagog kasbi jamiyat tomonidan uzoq yillardan beri kelajak taraqqiyoti uchun eng muhim deb e'tirof etilib kelinadi. O'qituvchi - millatning kelajagini belgilovchi shaxs, ta'lim tizimining eng muhim bo'g'ini va uning yuragi hamda ramzidir. Milliy miqyosda ta'limdagi muammolar juda murakkab bo'lib, ularni hal etish maxsus e'tibor va samarali yondashuvni talab qiladi.

O'qituvchilarning duch keladigan muammolari ta'lim sifatini to'liq belgilaydigan omil sifatida ko'rilsa-da, aslida ta'lim sifati ko'plab boshqa omillarga ham bog'liqdir. Shu bilan birga, pedagoglar hukumatning ta'lim siyosatida muhim subyekt sifatida barcha bosqichlarda - boshlang'ich maktabdan tortib kasb-hunar ta'limigacha - faol ishtirok etishlari zarur.

Dastlabki tadqiqot natijalari Malang shahridagi Kasb-hunar maktablarida o'tkazilgan dastlabki tadqiqotlar natijasida bir qator muammolar aniqlandi. Jumladan, o'quvchilarda darslarda qatnashishga motivatsiya yetarli emasligi kuzatildi. Bu holat, ayniqsa, hisob fanida sezilib, o'quvchilarda darslarga loqaydlik, sustkashlik, dars jarayonida o'qituvchining tushuntirishlariga e'tibor bermaslik kabi ko'rinishlarda namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, hisob fanini o'zlashtirish natijalari ko'pincha qoniqarli bo'lmayapti. O'qituvchilar material mazmunini to'liq bayon qilmaganligi

yoki chuqur tushuntirib bera olmaganligi sababli sinfdagi ta'lim jarayonini samarali boshqara olmayaptilar. Natijada o'quvchilarning bilimlarni puxta o'zlashtirishlari uchun zarur bo'lgan ilmiy asoslar yetarlicha shakllanmayapti. Buning asosiy sabablari sifatida o'qituvchilarning materialni yetarli darajada tushunmasligi hamda uni o'quvchilarga samarali usulda yetkazib bera olmasligi ko'rsatilmoqda. Umuman olganda, o'qituvchilarda hal qilinishi lozim bo'lgan muammolar ko'p bo'lib, ular orasida ta'lim darajasining pastligi va yetarli pedagogik kompetensiyaga ega emaslik asosiy o'rinda turadi.

Tadqiqotning maqsadi Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi - o'quvchilarning o'qish motivatsiyasi va pedagogik kompetensiyasining hisob fanini o'zlashtirish natijalariga ta'sirini o'rganishdan iboratdir. Pedagogik kompetensiya - bu har bir o'qituvchi egallashi va ta'lim jarayonida qo'llashi shart bo'lgan majburiy ko'nikmadir. Bu ko'nikma muntazam va izchil o'rganish orqali shakllanadi. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, pedagogik kompetensiya - bu sinf jarayonini tizimli ravishda boshqarish va ta'lim samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan majburiy qobiliyatdir. Demak, pedagogik kompetensiya o'quvchilarning bilim olish natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

Motivatsiyaning ahamiyati Ta'lim natijalarining yuqori bo'lishi uchun yana bir muhim omil - bu motivatsiyadir. O'qish motivatsiyasi - bu shaxsning o'zida paydo bo'ladigan, uni doimo o'rganishga undaydigan va xulq-atvorini yaxshilashga yo'naltiradigan ichki tuyg'udir. Uno (2012) fikricha, o'qish motivatsiyasi - bu shaxsning muayyan maqsadga erishish uchun xatti-harakatini boshqaradigan asosiy ichki kuchdir. Bu ongli yoki tashqi ta'sir natijasida paydo bo'lishi mumkin. Doimiy ravishda motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchilar bilim olishga muntazam va faol yondashadilar.

Sardiman (2011) motivatsiyani insonning o'quv faoliyatida harakatlanishiga turtki beradigan kuch sifatida izohlaydi. Dimiyati va Mudjiono (2010) esa motivatsiyani ta'lim jarayonidagi inson xatti-harakatlarini harakatga keltiruvchi ichki kuch deb ta'riflaydi. Safitri va Setiyani (2016) motivatsiya - bu o'quvchilarda o'qishga nisbatan to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita paydo bo'ladigan qiziqish va xohishdir, deb ta'kidlaydi. Motivatsiya insonni faol va bilimli bo'lishga, hayotning turli jabhalarida muvaffaqiyat qozonishga undaydi.

Pedagogik kompetensiyaning o'rni O'qituvchi ta'lim sohasida keng ta'sir kuchiga ega, chunki u ta'lim sifatini kafolatlaydigan eng asosiy shaxsdir. Shuning uchun o'qituvchi yuqori kompetensiyaga ega bo'lishi shart. Bunday kompetensiya maxsus treninglar, tajriba va qo'shimcha ta'lim orqali shakllantiriladi. Sadulloh (2011) ta'kidlaganidek, pedagogik kompetensiya nazariy va amaliy bilimlarning uyg'unligi bo'lib, uni to'liq egallash va ta'limda qo'llash juda muhimdir. Pedagogik

kompetensiya nafaqat ta'lim va san'atni, balki o'quvchilarda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishni ham ko'zda tutadi.

Mulyasa (2013) fikriga ko'ra, pedagogik kompetensiya o'quvchilarning sinfdagi bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, baholash va natijalarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu kompetensiya, shuningdek, axborot texnologiyalaridan foydalanish, ta'lim samaradorligini oshirish va o'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashni ham qamrab oladi. Wahyuningsih (2017) esa pedagogik kompetensiyani o'quvchilarning xususiyatlari va rivojlanishini tushunish, ta'lim nazariyasini chuqur bilish, dars strategiyasini o'quvchi ehtiyojiga moslashtirish va ta'lim jarayonini samarali baholash qobiliyati sifatida izohlaydi.

O'qituvchi yordam beradigan o'quvchilarning xususiyatlarini, jumladan ularning jismoniy va psixologik rivojlanishini yaxshi bilishi lozim. O'quvchining shaxsiy xususiyatlarini anglash orqali ularning o'qish jarayonidagi qiyinchilik va qulayliklarini aniqlash hamda ularning bilim va ko'nikmalarini oshirish jarayonini samarali yo'lga qo'yish mumkin. O'qituvchi yaxshi yondashuvga ega bo'lishi, bolalar psixologiyasi va rivojlanishi haqida keng bilimga ega bo'lishi, shuningdek, ularning taraqqiyotini bosqichma-bosqich kuzatib borishi kerak. Pedagogika fakultetida ta'lim olayotgan davrda o'qituvchilar, ayniqsa, psixologiya fanini chuqur o'rganishlari zarur. Biroq eng muhimi — o'qituvchi maktabda o'quvchini to'g'ri tushunishi va unga amaliy yordam bera bilishidir. O'qituvchi o'quvchining ehtiyojlarini bilishi va uni ta'limni to'liq o'zlashtirishi uchun yo'naltira olishi lozim.

Ta'lim nazariyalari hozirgi zamonga mos ravishda qo'llanilishi zarur, chunki bugungi kunda ta'lim texnologiya, axborot va kommunikatsiyalarga asoslangan tezkor o'zgarishlarga duch kelmoqda. Hozirda Indoneziya ta'lim tizimini sanoat inqilobi 4.0 talablari asosida rivojlantirmoqda. O'qituvchining turli ta'lim nazariyalarini yaxshi bilishi ularni turli vaziyatlarda moslab qo'llash imkonini beradi, bu esa o'quvchilarning mukammal rivojlanishiga sharoit yaratadi. Shuningdek, o'qituvchi o'quvchilarning konkret sharoitlarini tushunib, barcha nazariyalarni o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirib bera olishi kerak. Shu sababli pedagog muntazam ravishda kontekstual ta'lim usullarini qo'llashi zarur.

Kontekstual ta'limni samarali amalga oshirish uchun esa motivatsiya zarur bo'ladi. Motivatsiya — bu shaxsning faoliyat yuritish jarayonida maqsadlarini belgilab olishiga va foydali ishlarni noto'g'ri xatti-harakatlardan ajratib olishiga yordam beradigan ichki turtkidir (Sardiman, 2011:85). O'quv motivatsiyasi har bir o'quvchi uchun muhim bo'lib, u o'quvchilarning shaxsiy va maktab maqsadlariga erishishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Uno (2012:17) o'quv motivatsiyasini shaxsning ichki kuchi tomonidan boshqariladigan faoliyat sifatida talqin qiladi, uning asosiy maqsadi esa milliy ta'lim maqsadlarini amalga oshirishdir. O'quvchilarning asosiy ehtiyoji

shundaki, ular o'qituvchidan olgan bilimlarini real hayotda qo'llashlari kerak, shunda ta'limning maqsad va vazifalari to'liq ro'yobga chiqadi.

Hamalik (2012) motivatsiyaning vazifasini ikki tomondan ko'rsatadi: birinchidan, u xatti-harakatning sababchisi, ikkinchidan esa uni to'g'ri yo'naltiruvchi vositadir. Demak, o'quvchining motivatsiyasi uning ichki imkoniyatlari hamda tashqi muhit ta'siridan kelib chiqishi mumkin. Shu boisdan, motivatsiyaning asosiy maqsadi ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlashdir. Natijada o'quvchilar nafaqat bilim oladilar, balki hayotiy tajriba orttiradilar. O'qish esa shaxsning o'zida sodir bo'ladigan ijobiy o'zgarishlar jarayonidir. Ta'lim natijalari, albatta, turli omillarga bog'liq bo'ladi, ular o'quvchilarning muvaffaqiyat darajasini belgilab beradi.

Baharudin (2012) ta'kidlashicha, ichki va tashqi omillar natijani belgilashda muhim rol o'ynaydi. Ichki omillar o'quvchining ichki va tashqi holatini anglatadi va ular fiziologik hamda psixologik jihatlariga bo'linadi. Fiziologik jihatlariga misol sifatida o'quvchining umumiy jismoniy holati, mushaklardagi taranglik, tananing sog'lomligi va bo'g'imlarning harakatchanligini keltirish mumkin. Bularning barchasi o'quvchining dars jarayonida faol bo'lishi va yanada qiziqish bilan qatnashishini ta'minlaydi. Psixologik jihatlar esa o'qish jarayonida ko'rinadigan omillar orqali o'quvchining bilim olish sifati va miqdorini aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, jamiyatda ko'proq e'tibor beriladigan ichki omillar qatoriga o'quvchilarning intellektual qobiliyati, emotsional holati, iste'dodi va qiziqishlari kiradi.

Intellektual qobiliyat (intellekt) – bu o'quvchining psixofizik imkoniyatlari asosida moslashish va to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyati. Miya faqat intellekt bilan chegaralanmay, balki boshqa a'zolar faoliyati bilan ham bog'liq bo'lib, insonning deyarli barcha harakatlarini boshqaradi. Emotsional intellekt esa o'quvchilarning vaziyatlarga to'g'ri munosabat bildirish va ularni oqilona boshqarish qobiliyatini ifodalaydi.

O'quvchilarning munosabati (sikap) – bu affektiv soha bo'lib, u ijobiy yoki salbiy ma'noga ega bo'lishi mumkin. Psixologik jihatdan qaraganda, ijobiy munosabat o'qishdagi muvaffaqiyatning muhim omili hisoblanadi. Shuning uchun o'qituvchidan olingan bilimlar, o'quv muhitidagi sharoit, tengdoshlar bilan muloqot, ta'lim vositalari va sharoitlar o'quvchilarda ijobiy munosabat shakllanishiga xizmat qilishi kerak.

Shuningdek, o'quvchilar iste'dodga ham ega bo'lishlari lozim, chunki bu kelajakdagi muvaffaqiyat uchun tabiiy imkoniyatdir. Har bir o'quvchining iste'dodi ma'lum bir sohada rivojlantirilsa, u muvaffaqiyatli shaxs bo'lishi mumkin. Bunga qo'shimcha ravishda, qiziqish (minat) ham katta ahamiyatga ega. Qiziqish — bu ma'lum narsaga kuchli ishtiyoq bo'lib, u o'qish samaradorligini oshiradi va yuqori natijalarga erishishda yordam beradi.

Tashqi omillar esa muhit va instrumental omillardan iborat. Muhit omillari ikki turga bo'linadi: tabiiy va ijtimoiy. Tabiiy muhit omillariga havo harorati, namlik, vaqt

va maktab joylashuvi kiradi. Ijtimoiy muhit omillari esa madaniyat, insonlar va ularning ta'siridir. Instrumental omillar esa darsliklar, sinfdagi jihozlar, o'quv dasturlari, ta'lim vositalari va o'qitish strategiyalaridan iborat bo'lib, ular ta'lim jarayonining samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Yuqoridagi izohlar asosida aytish mumkinki, ta'lim natijalarining muvaffaqiyati ichki va tashqi omillar uyg'unligiga bog'liq.

O'qituvchi tomonidan qo'yilgan yakuniy baholar o'quvchilarning bilim, munosabat va ko'nikmalarini qanchalik o'zlashtirganini ko'rsatadi. Педагог o'quvchilarning ta'limdagi yutuqlarini aniqlash uchun ularning o'qish natijalarini tahlil qiladi va bu natijalar baholash varaqalariga kiritiladi. Purwanto (2010:2) fikriga ko'ra, o'quv natijalari o'quvchining bilim olishdagi pishib yetilganlik darajasini ko'rsatadi. O'qish — bu majburiy jarayon bo'lib, o'quvchining muvaffaqiyati ham o'quvchining o'zi, ham uning muhitiga bog'liq. Shu sababli, o'quv natijalari o'quvchining ta'lim jarayonida erishgan yutuqlari va taraqqiyotini ifodalaydi.

Metodologi

Ushbu tadqiqot explanatory research (tushuntiruvchi tadqiqot) yondashuviga asoslangan. Tadqiqot joyi Malang shahridagi kasb-hunar maktabida o'tkazilgan. Ma'lumot yig'ish jarayoni 2017–2018-o'quv yili davomida 1 semestr davom etdi. O'rganilgan asosiy ma'lumot — bu o'quvchilarning semestr yakuniy imtihon natijalari.

Populyatsiya sifatida Malang shahridagi kasb-hunar maktablarida hisob fanini o'rganayotgan jami 144 nafar o'quvchi tanlangan. Tadqiqotning asosiy ma'lumotlari o'quvchilarning o'qish motivatsiyasi va o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasidan iborat.

Ma'lumot yig'ish usullari:

Hujjat tahlili (semestr yakuniy imtihon natijalaridan foydalanish).

So'rovnoma (anketa) — o'quvchilarning motivatsiyasi va o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi haqida ma'lumot olish uchun.

Ma'lumotlar yig'ilgandan so'ng ular deskriptiv (tasviriy) va inferensial (chiqarma) tahlil usullari orqali qayta ishlangan.

Populyatsiya jadvali (144 nafar o'quvchi):

№	Sinf	O'quvchilar soni
1	X A	36
2	X B	36
3	X C	36
4	X D	36
	Jami	144

Tadqiqot tasodifiy tanlov (random sampling) usulida amalga oshirildi. Namuna hajmi Slovin formulasi asosida hisoblangan.

Tanlangan namuna:

№ Sinf Tanlangan o'quvchilar soni

1 X A 9 nafar

2 X B 9 nafar

3 X C 9 nafar

4 X D 9 nafar

Jami 36 nafar

Tadqiqot modeli:

X1: O'quv motivatsiyasi

X2: Pedagogik kompetensiya

Y : O'quv natijalari

Asbob (instrument): Anketa. U quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi:

Pedagogik kompetensiya (apersepsi, o'quvchi xususiyatlarini bilish, nazariy bilim, muloqot, baholash).

O'quv motivatsiyasi (vazifaga bardoshlilik, qat'iylik, tashabbus).

So'rovnoma javoblari 5 balli Likert shkalasi asosida baholangan:

Har doim = 5 ball

Tez-tez = 4 ball

Ba'zan = 3 ball

Kamdan-kam = 2 ball

Hech qachon = 1 ball

Natijalar Va Muhokama

Deskriptiv tahlil

Pedagogik kompetensiya:

36 nafar o'quvchi ishtirokida natijalar minimal 55 va maksimal 76 oralig'ida bo'ldi.

O'rtacha ko'rsatkich 63,38 ni tashkil etdi, standart xato esa 1,239 ga teng.

O'quv motivatsiyasi:

36 nafar o'quvchi javoblari asosida eng past ball 53, eng yuqori ball 80 bo'lib, o'rtacha qiymat 68,80, standart xato 1,128 ni ko'rsatdi.

O'quv natijalari:

Semestr yakuniy imtihon natijalari minimal 80, maksimal 96 ball oralig'ida bo'lib, o'rtacha ko'rsatkich 89,78, standart xato 0,691 ni tashkil etdi.

Xulosa: O'quvchilarning natijalari Malang shahridagi hisob yo'nalishidagi kasb-hunar maktablarida qoniqarli darajada yuqori deb baholangan, chunki natijalar minimal o'tish ko'rsatkichi (75) dan ancha yuqori.

Ko'p omilli regressiya tahlili

Formulasi:

$$Y = 98,850 + 0,345X1 + 0,377X2$$

Natija: Pedagogik kompetensiya 1 birlikka oshsa, o'quv natijalari 0,377 birlikka oshadi.

O'quv motivatsiyasi 1 birlikka oshsa, natija 0,345 birlikka oshadi.

Konstanta qiymati 98,850 (ya'ni, agar ikkala omil 0 bo'lsa, natija shu qiymatda bo'ladi).

ANOVA testi:

F hisoblangan = 6,103

F jadval = 2,87

$6,103 > 2,87$, $p = 0,006 < 0,05$

Bu natijaga ko'ra, o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi va o'quvchilarning motivatsiyasi o'quv natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Model Summary:

R Square = 0,525 (ya'ni, pedagogik kompetensiya va o'qish motivatsiyasi o'quv natijalarining 52,5% ini izohlab beradi, qolgan 47,5% esa boshqa omillar ta'siriga bog'liq).

Pedagogik kompetensiya moliyaviy hisob fanidagi o'quv natijalariga ta'siri

Malang shahridagi kasb-hunar maktablarida hisob fanini o'qitayotgan o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasi, asosan, darsni o'tkazishda qo'llanilgan usullar xilma-xilligi va o'qituvchining ijodkorlik darajasi orqali ko'rinadi. O'qituvchilar dars jarayonida har safar ta'lim maqsadlari va o'quv dasturiga mos holda tayyorgarlik ko'rgan holda darsni tashkil etadilar. Umuman olganda, dars o'tish jarayonida ko'proq ma'ruza (leksiya) usuli ustunlik qilmoqda, undan keyin savol-javob va muhokama ishlatiladi, biroq kuzatuv (observatsiya) va amaliy mashg'ulotlar (praktikum) hali keng tatbiq etilmagan.

Olingan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik kompetensiya o'quvchilarning hisob fanidan oladigan natijalariga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Regressiya tahlili bo'yicha beta koeffitsienti 0,362 bo'lib, bu mustaqil va bog'liq o'zgaruvchilar o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligini bildiradi. Agar bu ta'sir manfiy bo'lganida, natija ham past bo'lar edi. O'quvchilar, tabiiyki, o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi yuqori bo'lsa, darslarga ko'proq qiziqadi va natijalarni yaxshilashga intiladi.

Mazkur tadqiqot natijalari avvalgi ilmiy izlanishlar bilan hamohang. Masalan, Umami va Roesminingsih (2014) o'z tadqiqotida o'quvchilarning kognitiv natijalari pedagogik kompetensiyaga bog'liqligini ko'rsatgan, ularning t-testi qiymati 3,013 bo'lib, 5% ahamiyat darajasida sezilarli natija qayd etilgan. Shuningdek, pedagogik kompetensiya o'quv natijalarining 15,9% ini tashkil etishi aniqlangan.

Shu boisdan, o'qituvchining dars jarayoniga puxta tayyorgarlik ko'rishi juda muhim bo'lib, bu o'quvchilarning sinfdagi o'qish samaradorligi bilan bevosita bog'liq. Irianto (2015) ta'kidlaganidek, pedagogik kompetensiya axborot texnologiyalari bilan

uyg'unlashgandagina samarali bo'ladi. Chunki sanoat 4.0 davrida ta'lim jarayoni raqamli asosda rivojlanmoqda. Putri (2017) esa pedagogik kompetensiya o'qituvchining ta'lim jarayonini tashkil etishdagi asosiy bilim va ko'nikmalari, o'quvchini tushunish, o'quv dasturini ishlab chiqish, dars dizayni, ta'limni baholash va rivojlantirish qobiliyati bilan chambarchas bog'liq ekanini qayd etgan.

O'qish motivatsiyasining moliyaviy hisob fanidagi o'quv natijalariga ta'siri Kuzatuv natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi yetarli emas. Bu holat shundan dalolat beradiki, ular dars jarayonida ko'proq passiv, faollik ko'rsatmaydi, savollar berish va javob qaytarishdan tortinadi. Anketa natijalariga ko'ra, faqatgina oz sonli o'quvchilar muhokamalarda faol qatnashgan yoki darslikdan tashqari qo'shimcha adabiyotlardan foydalangan. Aksariyat o'quvchilar esa faqat maktabdan berilgan LKS kitoblariga tayanib qolmoqda, boshqa qo'shimcha o'quv manbalari esa cheklangan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'qish motivatsiyasi o'quvchilarning natijalariga ijobiy ta'sir qiladi. Beta koeffitsient qiymati 0,345 bo'lib, bu motivatsiya oshsa, natijalar ham oshishini anglatadi. Bu bog'liqlik ijobiy va to'g'ridan-to'g'ri yo'nalishda.

Natijalar avvalgi ilmiy ishlar bilan ham mos keladi. Masalan:

Andartari, Susanti va Andriani (2013) motivatsiya va o'quv natijalari o'rtasida ijobiy bog'liqlik borligini isbotlagan.

Mappeasse (2009) ham o'quvchilarning natijalari motivatsiya yordamida oshishini ta'kidlagan.

Widoyoko va Rinawati (2012) esa o'qituvchining darsni yaxshi o'tishi o'quvchilarning motivatsiyasini 5% ga oshirishi, natijada o'quv natijalari ham ko'tarilishini qayd etgan.

Uno (2012) motivatsiya o'qishdagi muvaffaqiyat kaliti ekanini aytadi: motivatsiya bo'lsa, natija ham yuqori bo'ladi, aks holda o'qishda muvaffaqiyatsizlik yuz beradi.

Motivatsiya insonning ichki energiyasini harakatga keltiradi, shaxsni o'z maqsadlariga yetishga undaydi. Kuchli motivatsiyaga ega o'quvchilar quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishadi:

vazifalarni bardosh bilan bajarish, qiyinchiliklarga sabr bilan yondashish, tashqi turtkisiz ham muvaffaqiyatga intilish, bilimga qiziqish, ishlashdan zavq olish, muammolarni hal qilishga faol intilish, o'z fikrini qat'iyat bilan himoya qilish, o'z ishonchidan oson voz kechmaslik.

Bunday sifatlar o'quvchilarda ijobiy kayfiyat va o'z-o'zini motivatsiya qilish qobiliyatini shakllantiradi. Natijada ular o'zini yanada ishonchli, optimistik, intiluvchan va mas'uliyatli tutadilar. Kuchli motivatsiya o'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Bu xulosa ham avvalgi tadqiqotlar, jumladan, Wulandari (2015) olib borgan izlanishlar bilan uyg'un bo'lib, unda motivatsiya o'quv natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan.

O'qish motivatsiyasi va pedagogik kompetensiyaning ta'lim natijalariga ta'siri Purwanto (2010:102) ta'kidlaganidek, o'quvchilarning ta'lim natijalari, avvalo, shaxsiy omillarga bog'liq. Shaxsiy omillarga pishib yetilganlik, aql-zakovat, mashq qilish, motivatsiya va shaxsiy sifatlar kiradi. Boshqa ta'sir ko'rsatuvchi omillar esa ijtimoiy omillar bo'lib, ular oilaviy muhit, o'qituvchi, o'qitish usullari, ta'lim vositalari, o'quv muhiti va mavjud imkoniyatlardan iborat.

O'qish motivatsiyasi — bu o'quv faoliyatini harakatga keltiradigan ruhiy kuchdir. U orqali kutilgan natijaga erishiladi va natijada o'quvchilarning intilishi yaxshi samara beradi. Tadqiqot natijalari ham shuni ko'rsatadiki, Malang shahridagi kasb-hunar maktablarida mustaqil o'zgaruvchilar (motivatsiya va pedagogik kompetensiya) bilan bog'liq o'zgaruvchi (ta'lim natijalari) o'rtasida sezilarli ta'sir mavjud.

R qiymati 0,725 bo'lib, bu ko'rsatkich 0,5 dan yuqori bo'lgani uchun bog'liqlik kuchli ekanini bildiradi. Shunday ekan, ikkala mustaqil o'zgaruvchi oshishi bilan o'quvchilarning natijalari ham ortadi. Adjusted R Square 0,510 bo'lib, bu shuni anglatadiki, ta'lim natijalarining 51% i motivatsiya va pedagogik kompetensiya bilan izohlanadi, qolgan 49% i esa boshqa omillar bilan bog'liq. Bular jumlasiga maktabda taqdim etiladigan ta'lim vositalari, uy sharoitidagi o'quv imkoniyatlari, oilaning iqtisodiy ahvoli va ota-onaning e'tibori kiradi.

Regressiya tenglamasi: $Y = 98,850 + 0,345 X_1 + 0,377 X_2$

Natijaga ko'ra, regressiya koeffitsienti qanchalik katta bo'lsa, ta'siri ham shunchalik kuchli bo'ladi. Ushbu tadqiqotda pedagogik kompetensiya motivatsiyaga qaraganda ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda (koeffitsient 0,377). Demak, o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi ta'lim natijalariga sezilarli hissa qo'shadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari va olib borilgan tahlil shuni ko'rsatadiki:

Pedagogik kompetensiya bilan hisob fanidan o'quv natijalari o'rtasida juda ijobiy ta'sir mavjud. Bu xulosa ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar bilan ham tasdiqlangan.

O'qish motivatsiyasi ham hisob fanidan ta'lim natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Demak, ikkala omil ham (motivatsiya va pedagogik kompetensiya) o'zaro bog'liq va ijobiy munosabatga ega.

Mazkur natijalar avvalgi ilmiy maqolalar va tadqiqotlar bilan hamohang.

Amaliy tavsiyalar: Hisob fani o'qituvchilari o'z pedagogik kompetensiyasini oshirishga, malakasini muntazam ravishda yangilashga e'tibor qaratishi lozim. Bu ularning kasbiy salohiyati va integritetini oshiradi.

Tadqiqotning cheklovlari shundan iboratki, anketadagi savollar o'quvchilarning real sharoitlariga to'liq mos kelmagan bo'lishi mumkin. Shuningdek, motivatsiya va

pedagogik kompetensiya o'rtacha darajada baholangan bo'lsa-da, o'quv natijalari yaxshi chiqqan.

Kelgusidagi tadqiqotlarda o'qituvchilar o'quvchilarga ta'limning ahamiyatini tushuntirib berish, ularni rag'batlantirish, darslarni ko'proq hamkorlikka asoslangan va kontekstual metodlar orqali olib borishlari tavsiya etiladi.

O'quvchilar esa o'z navbatida, o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirib, barcha topshiriqlarni faol bajarishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Andartari, Susanti, S. & Andriani, V. (2013). "Intellectual qobiliyat (IQ) va o'qish motivatsiyasining hisob fanidan o'quv natijalariga ta'siri: Jakarta Labschool Rawamangun maktabi tajribasi". Iqtisodiyot va Biznes Ta'limi Jurnal, 1(1), 18–30.
2. Arikunto. (2010). Tadqiqot uchun statistika. Jakarta: Bumi Aksara.
3. Baharudin. (2012). Ta'lim va o'qish nazariyalari. Jogjakarta: Ar-Ruz Media.
4. Dimyati & Mudjiono, P. (2010). O'qish va o'qitish. Jakarta: Rineka Cipta.
5. Hamalik, Oemar. (2012). O'qitish va o'rganish psixologiyasi. Bandung: Sinar Baru Algesindo.
6. Hamdu, Ghullam & Agustina, Lisa. (2011). "Boshlang'ich maktabda o'quvchilarning o'qish motivatsiyasining tabiiy fanlardan erishgan yutuqlariga ta'siri". Ta'lim tadqiqotlari jurnal, 12(1), 81–86.
7. Irianto. (2015). "Pedagogik, professional, shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarning talabalarning ta'lim natijalariga ta'siri". Biznes va Tadbirkorlik Jurnal, 11(1), 46–58.
8. Mappeasse, Muh. Yusuf. (2009). "O'qish uslubi va motivatsiyaning dasturlanadigan mantiqiy kontroller (PLC) darsidagi natijalarga ta'siri: Makassar, SMK N 5". Medtek Jurnal, 1(2), 1–6.
9. Mulyasa. (2013). O'qituvchi kompetensiya standartlari va sertifikatsiyasi. Bandung: Remaja Rosdakarya.
10. Nursyaidah. (2015). "O'qituvchi uslubi va o'quvchi motivatsiyasi". Thariqah Ilmiy Jurnal, 2(2), 110–120.
11. Purwanto. (2010). O'quv natijalarini baholash. Surakarta: Pustaka Pelajar.
12. Putri, Santina Dwi. (2017). "Pedagogik va ijtimoiy kompetensiyaning ofis boshqaruvi darslarida o'quv natijalariga ta'siri". Ofis boshqaruvi ta'limi jurnal, 1(1), 9–18.
13. Putri, Dinar Tiara Nadip & Isnani, Gatot. (2015). "Qiziqish va motivatsiyaning ofis boshqaruvi fanidagi natijalarga ta'siri". Biznes va menejment ta'limi jurnal, 118–124.
14. Sadulloh, Uyoh. (2011). Pedagogika (Ta'lim nazariyasi). Bandung: Alfabeta.

15. Safitri, Merdiana Era & Setiyani, Rediana. (2016). “Motivatsiya, kompyuterga munosabat va buxgalteriya laboratoriyasi vositalarining MYOB hisob fanidan o‘quv yutuqlariga ta’siri”. Iqtisodiy ta’lim tahlil jurnali, 5(1), 30–43.
16. Sardiman. (2011). O‘qish va motivatsiyada o‘zaro ta’sir. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
17. Sugiyono. (2011). Kvantitativ, sifatli va R&D tadqiqot metodologiyasi. Bandung: Alfabeta.
18. Umami, Dody Rijal & Roesminingsih, Erny. (2014). “Pedagogik kompetensiya va o‘qituvchi ish motivatsiyasining o‘quvchilarning milliy imtihon natijalariga ta’siri: Mojokerto shahri SMA tajribasi”. Ta’lim boshqaruvi ilhomlantirish jurnali, 3(3), 81–88.
19. Uno, Hamzah B. (2012). Motivatsiya nazariyasi va uni o‘lchash. Jakarta: Bumi Aksara.
20. Wahyuningsih, Roy. (2017). “Pedagogik va professional kompetensiyaning iqtisod fanidagi o‘quvchi motivatsiyasiga ta’siri: MAN 5 Jombang misolida”. Iqtisod, tadbirkorlik va menejment ta’limi jurnali, 1(1), 19–29.
21. Widoyoko, S. Eko Putro & Rinawati, Anita. (2012). “O‘qituvchi faoliyatining o‘quvchi motivatsiyasiga ta’siri”. Cakrawala Pendidikan, 21(2), 278–289.
22. Wulandari, Denik. (2013). “Pedagogik va professional kompetensiyaning iqtisodiy savodxonlikka ta’siri: Malang shahri SMA tajribasi”. Gumanitar ta’lim jurnali, 1(1), 25–29.